

Ocene in poročila

Peter Zimmermann: Generalmajor Friderik Širca: vojaška biografija. Žalec: ZKŠT – Zavod za kulturo, šport in turizem, 2012, 360 strani.

Habsburški imperij je z uvedbo stalne vojske začel v 18. stoletju postopoma sistematizirati vojaško poslovanje ter zbiranje podatkov o svojih častnikih in generalih. Od leta 1824 so za častnike in generale vodili t. i. letna poročila oziroma *Conduitelisten*, ki so jih v času preureditve države in novih vojaških reform leta 1868 zamenjali še podrobnejši *Qualifikationslisten*. Gre za natančna letna poročila in ocene o delu posameznega častnika oziroma generala cesarske vojske. V njih so vodili rubrike o osebnih podatkih, verski pripadnosti in izobrazbi, beležili so zdravstveno in premoženjsko stanje, značajske ocene ter premitivne, povišanja in ocene o sposobnosti opravljanja posameznih zadolžitev – skratka vse, kar je bilo povezano z njihovo vojaško službo. Vojaške oblasti so pač hotele vedeti, kakšne častnike in generale ima vojska na razpolago in na katere se lahko bolj zanese. Omenjeni zapisi so danes večinoma v Vojnem arhivu na Dunaju in so bogat vir za vse, ki se ukvarjajo z vojaško zgodovino ali biografijami posameznikov, ki so v času monarhije kot častniki službovali v cesarskih oboroženih silah. Kako koristni so ti podatki in kaj vse lahko razkrijejo o posameznem častniku, je natančno prikazal Peter Zimmermann v svoji vojaški biografiji Friderika Širce (1859–1948), v slovenskem prostoru bolj poznanega pod umetniškim psevdonimom Risto Savin. Znameniti slovenski skladatelj, ki je pri poznavalcih resne glasbe znan po svojih 72 skladbah, si je izbral vojaški poklic in se povzpел do položaja generala. O Širčevi vojaški plati je bilo v slovenskem prostoru doslej le malo povedanega in, kakor je zapisal Zimmermann, »deloma tudi napačno«. Prav zato se je avtor odločil, da bo temeljito predstavil vojaško pot Friderika Širce. Njegovo življenje je – kar zadeva vojaško pot – razdelil na dve obsežnejši obdobji: čas miru in čas prve svetovne vojne. V obeh delih gre v resnici za objavo arhivskih dokumentov, njihovo kritično predstavitev in umestitev v širšo sliko cesarskih oboroženih sil. Prav z objavo arhivskih dokumentov o častniku Širci in z njihovim prevodom v slovenski jezik je avtor bralcu prvič podrobno odkril zanimiv vpogled v svet vojaške birokracije. Morda že na tem mestu ne bo odveč opozorilo o tem,

da se v slovenskem prostoru prav vprašanja vojaške terminologije in različnih prevodov, ki se pojavljajo v sodobnih prispevkih – morda tudi zaradi premajhnega zanimanja zgodovinarske stroke! –, sploh še ni temeljiteje obravnavalo. Tako prihaja do nekaterih razlik v zapisih, pa čeprav je slovenski jezik ustrezne slovenske besede – zlasti po zaslugi Andreja Komela pl. Sočebrana (1829–1892) – za ta ali oni čin vojaški izraz nekoč že poznal. Še več, nekatere je mogoče najti tudi v ohranjenih dokumentih oziroma vojaških formularjih, ki so imeli ob koncu leta 1918 tudi slovensko predlogo.

Peter Zimmermann se je torej v Širčevi biografiji naslonil na arhivsko gradivo dunajskega Vojnega arhiva: na že omenjene t. i. personalne mape, oziroma, kakor je zapisal avtor, »kvalifikacijske liste«. Ker pa je bil Širca rojen v Žalcu, torej na Štajerskem, je pisec lahko pri predstavitvi biografije posegel tudi po t. i. temeljnem vojaškem matičnem listu (*Grundbuchsblatt*) oziroma, kakor je avtor zapisal v slovenskem

jeziku, »temeljni vojaški evidenci«. Te so v vojski vodili za vsakega vpoklicanega, sprva kot *Musterlisten*, pozneje, od druge polovice 19. stoletja, pa v obliki, kakršna se pokaže v omenjeni biografiji. Tudi ti dokumenti so danes priljubljen vir za ugotavljanje usode prednikov, še posebej tistih, ki so v času prve svetovne vojne službovali v cesarskih oboroženih enotah. Žal je bil precejšen del tega gradiva po koncu vojne in razpadu monarhije predan državam naslednicam, kjer pa se je marsikaj uničilo ali izgubilo. Tako na žalost še danes ni povsem jasno, kaj se je zgodilo z gradivom, povezanim s fanti iz Kranjske, zato pa je – na srečo raziskovalcev – velik del gradiva, povezanega s štajerskimi fanti, danes mogoče najti v Vojnem arhivu na Dunaju. Tako ni nič presenetljivega, da so tudi o Žalčanu Frideriku Širci našli ta dokument. Temeljni matični list podaja prve informacije o vstopu Friderika Širca v vojaške vrste: njegov takratni položaj, izobrazbo in osebni opis (barva las, oči itd.). Iz teh zapisov med drugim izvemo, da je Širca ob vstopu v vojsko meril 1,70 m, da je popolnoma obvladal nemški in slovenski jezik ter da je v aktivno službo pri topništvu stopil 1. oktobra 1878. Od takrat naprej je na podlagi arhivskih dokumentov vojaško kariero Friderika Širca mogoče podrobno spremljati – z vsemi premestitvami in povišanji vred. Pri tem je morda zanimivo opozoriti, da so omenjeni dokumenti dopolnjevali ves čas vojaške službe, torej tudi potem, ko je Širca postal topniški častnik in so zanj, kakor za vse druge častnike in generale, začeli voditi častniško personalno mapo (*Qualifikationsliste*). Vse to je Zimmermann pripravil za objavo in tako bralcu odstrl morda sicer suhoparen svet vojaške terminologije in ponavljajočih se zapisov, ki pa raziskovalcem med vrsticami vendarle ponujajo dovolj privlačnih informacij. To še posebej velja pri prebiranju značajskih ocen in ločenih mnenj nadrejenih, ki so pisali ocene o posamezniku in tako soodločali o njegovi usodi oziroma (ne)napredovanju. Avtor biografije se je na podlagi dolgoletnih izkušenj, ko je moral v službi pisati ocene in mnenja o svojih kolegih, dobro zavedal subjektivnosti takšnih zapisov; na to, kakor tudi na previdnost pri prebiranju takšnega gradiva, je primerno opozoril bralca. Na previdnost oziroma na »inflacijo hvaljenja« pri prebiranju ocen v takšnih dokumentih je podrobneje opozoril že Istvan Deák v svoji študiji *Beyond Nationalism*. Je pa iz teh zapisov in ocen kljub temu mogoče razbrati nekatere podrobnosti in se dokopati do ugotovitev, kakšni odnosi so vladali med nadrejenimi in podrejenimi ter – v primeru Širca – kako je bil ta zapisan pri nadrejenih (mnenje brigadirja, divizionarja in poveljnika korpusa). Pri nekaterih je imel očitno odlične ocene, saj so se leta 1891 njegovi predstojniki trudili za »izredno napredovanje Friderika Širca«, kar pa je sadove obrodilo šele tri leta pozneje, kakor je zapisal Zimmermann.

V drugem delu, ki obravnava čas prve svetovne

vojne, je avtor na kratko predstavil okvir dogajanja in vlogo topništva ter se podrobneje posvetil aktivnemu službovanju skladatelja – polkovnika Širca, ki se je najprej znašel na bojnih poljanah, kjer je vztrajal vse do leta 1916, nato pa v zaledju. *Opomniki* oziroma zaznamki k vojaški personalni mapi podajajo nekaj več podrobnejših podatkov o krajih, kjer je služboval, in o tem, kakšne naloge je v času vojne opravljal. S temi podatki je avtor precej popravil doslej napačno navedene in citirane biografske zapise o Širci izpod peresa Dragotina Cvetka. Poleg teh dokumentov je Zimmermann objavil še dokumente, povezane z različnimi častmi in odlikovanji, ki jih je Širca prejel v času vojaške službe. V času frontnega bojevanja je denimo postal eden od peščice slovenskih častnikov in generalov, ki so bili odlikovani z drugim najvišjim odlikovanjem habsburške armade – viteškim križcem Leopoldovega reda z vojnimi dekoracijami, na prsi pa so mu pripeli še red železne krone III. razreda z vojnimi dekoracijami in nemški železni križec II. razreda. Ob tem je avtor bralcu sicer zelo na kratko predstavil vsa omenjena odlikovanja in časti, ki so jih poznali v habsburški monarhiji. Delo zaključuje poglavje z naslovom »Blišč in beda častnika«, v katerem je o Širci med drugim zapisal: »Čeprav je malomeščansko poreklo Friderika Širca učinkovalo kot pomanjkljivost, zaradi katere je zlasti na začetku napredoval veliko prepočasi, je njegova poznejša kariera v obdobju pred vojno postajala vedno bolj bleščeča. Ostrim fizičnim in psihičnim naporom je kljub vsemu uspešno kljuboval dve leti, potem pa ga je od dne do dne začela zapuščati sreča, čemur ne more kljubovati niti najsposobnejši častnik, če mu jo odreče 'bog vojne'. Aktivna kariera Friderika Širca se je tako končala na način, kot si ga po skoraj štirih desetletjih predane službe ni zaslužil.«

Zapis dopolnjujejo dodatki oziroma posamezne transkripcije ocen in predvsem zanimivo fotografsko gradivo, povezano s slovitim skladateljem v vojaški suknji, njegovim vojaškim poklicem in osebno dokumentacijo. Morda lahko obžalujemo le, da avtor ni objavil še prošnje za povišanje v plemiški stan. Ne glede na to pa mu je treba pritrčiti, da Širčeva vojaška plat vse do te knjige ni bila podrobneje predstavljena. Kljub temu da bi bilo morda mogoče posamezne dele in vojaške službe predstaviti še nekoliko bolj temeljito, predvsem zato, ker je večini čas stare habsburške armade precej oddaljen in slabo poznan, je treba priznati, da je Peter Zimmermann s svojim delom prispeval pomemben delček v slovensko vojaško zgodovino. Njegov zapis Širčevega življenjepisa, ki je zaradi dvojezičnosti (slovensko in nemško) dobrodošel tudi na tujih policah, je predstavil smernice, na podlagi katerih je mogoče podrobneje predstaviti še vrsto vidnejših slovenskih mož, ki so krajši ali daljši čas aktivno delovali v cesarski vojski.

Miha Šimac